

A VÍZÜGYI ÁGAZAT ÁLTAL MEGVALÓSÍTOTT BERUHÁZÁSOK EREDMÉNYEI ÉS A VÁRHATÓ TOVÁBBI FEJLESZTÉSEK BEMUTATÁSA

Juhász Máté

osztályvezető

Országos Vízügyi Főigazgatóság

Kivonat

Magyarország vízgazdálkodását a klímaváltozás okozta hatások befolyásolják. A vízügyi ágazat által megvalósított és megvalósítandó beruházások elsősorban ezeknek a gyakran szélsőséges hatások kezelésére koncentrálnak (vízhiány, árvizek elleni védekezés, fenntartható vízgazdálkodás). Az előre jelzett, és részben már tapasztalható tendenciák (növekvő csapadék intenzitások, rekord árvizek és belvizek, növekvő gyakoriságú villámárvizek, csapadékhiány, szélsőséges aszályjelenségek) szükségessé teszik azokat a vízgazdálkodási fejlesztéseket, amelyek képesek a szélsőséges jelenségeket kiegyenlíteni, és a társadalom, illetve a gazdaság számára elviselhető, kiegyensúlyozott környezetet biztosítani.

A több évszázadon keresztül fejlesztett értékes vízgazdálkodási létesítmények funkciójának, megtartása és fejlesztése mellett (árvízvédelmi töltések, belvízelvezető rendszerek, szabályozó létesítmények) kiemelt jelentősége van az előrejelző rendszereknek, dombvidéken a vízvisszatartás növelésének, síkvidéken a vízpótló és víz-elvezető rendszerek fejlesztésének, valamint az árvízi szükségeltározásnak, folyóinkon az árvízlevezető képesség javításának. A 2021-2027-es európai uniós ciklus végére több millió ember árvizek elleni védettségének növelését, több millió hektár vízgazdálkodási fejlesztéssel érintett területet, több száz millió m³ tározási kapacitást, több száz kilométer töltésfejlesztést tud az ágazat felmutatni eredményként köszönhetően elsősorban az európai uniótól közel 25 év alatt érkező 1.000 milliárd forint forrásnak.

Kulcsszavak: Projekt, KEOP, KEHOP, KEHOP Plusz, beruházás, fejlesztés

A vízügyi ágazat beruházásai

A 2007-2013-as európai uniós költségvetési időszak beruházásai

A 2007-2013-as európai uniós időszak keretében a vízügyi ágazat a Környezet és Energia Operatív Program (a továbbiakban: KEOP) keretében valósította meg fejlesztései döntő többségét. Erre az időszakra jellemző volt, hogy két körben nyújtottunk be támogatási kérelmeket. Először a projektek tervezésére kötöttünk Támogatási Szerződéseket a beruházások megtervezésére, mely jellemzően 2-3 évet is igénybe vettek.

Az előkészítés lezárását követően a kivitelezés végrehajtásához szükséges forrás megszerzéséért ismét támogatási kérelmet kellett benyújtanunk. A kivitelezési szerződéseink ekkor még vegyesen többségében FIDIC Sárga Könyv szerint kerültek megkötésre, de nem volt ritkaság a FIDIC Piros Könyv szerinti kivitelezés sem. A Megrendelő szerepét a stratégiai jelentőségű projektek esetében a Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság, majd jogutódjaként az Országos Vízügyi Főigazgatóság látta el adott esetben a Vízügyi Igazgatósággal Konzorciumban.

A KEOP vonatkozásában megvalósított beruházások fő célkitűzése a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése keretében a Tisza-völgy nagyvízi vízszállításának rehabilitációja volt megfelelő hullámtér-rendezéssel, árvízi tározó-rendszer kiépítésével, a Tisza-völgy árvízvédelmi rendszerében lévő kritikus szakaszok megerősítésével, az ártéri vízrendszer rehabilitációjával és a helyi adottságokhoz illeszkedő tájgazdálkodás infrastrukturális alapjainak kialakításával.

A Duna menti árvízvédelmi rendszer fejlesztése keretében a nem kellő biztonságú szakaszokon a védvonalak kiépítését az előírt szintre folytatódott, valamint gondoskodtunk a

védművek nélküli, mély fekvésű területeken található értékes és sűrűn lakott települések, településrészek megfelelő védelméről. A projektek keretében az előírt árvízvédelmi biztonság megteremtése céljából – az EU vonatkozó ajánlásai szerint a "teret a folyóknak" elv érvényesítése mellett, a környezet- és természetvédelmi érdekeket is szolgálva – történt az árvízvédelmi rendszer fejlesztése. A védművek egyes szakaszain szilárd burkolat létesült a vízpart és a műtárgyak jobb megközelíthetősége és a fenntartási munkák érdekében.

A két nagy folyónk mellett egyéb vízfolyásokon is hajtottunk végre fejlesztést az állami tulajdonú elsőrendű árvízvédelmi művek vonatkozásában (így például Körös-völgy, Alsó-Dráva, Zagyva-Tarna, Hernád-völgy). A fejlesztések alapvető célja az érintett vízfolyások árvízvédelmi létesítményeinek a jelenleg érvényes előírásoknak megfelelő kiépítése. Ezek főleg olyan árvízvédelmi beavatkozásokat jelentettek, amelyek a védelmi rendszer gyenge pontjait küszöbölték ki. A feladat végrehajtása a műszakilag indokolt fejlesztések teljes körű feltárásával kezdődött. A sürgős beavatkozások igényét a legnagyobb kockázatot jelentő árvízvédelmi létesítmények felmérése alapján határoztuk meg. A fejlesztések elsősorban új töltések építését, a meglévők erősítését, keresztmetszeti méretének vízszintes értelmű növelését, magasítását, töltéskorona burkolatok létesítését, töltések áthelyezését jelentették.

A KEOP mellett a Vízügyi Igazgatóságok rendkívül aktívan és eredményesen pályáztak a Regionális Operatív Programok keretében rendelkezésre álló forrásokra, de nemzetközi forrásokat is több tíz milliárd forint értékben sikerült lehívniuk.

A ciklus keretében olyan történelmi jelentőségű fejlesztések valósultak meg – a teljesség igénye nélkül -, mint a Beregi árapasztó tározó, Szamos-Kraszna közti tározó, Hanyi-Tizadasülyi árapasztó tározó, a Nagykunsági tározó, vagy épp a Duna projekt.

Az ágazat a KEOP keretében több, mint 250 milliárd forint forrást tudott megszerezni a KEOP keretében, az egyéb programokat is ide számítva több, mint 300 milliárd forint beruházás valósult meg a ciklusban.

A 2014-2020-as európai uniós költségvetési időszak beruházásai

A Magyarország hosszú távú fejlődési lehetőségeit meghatározó tényezők között kiemelt jelentőséggel bír a klímaváltozás, hiszen a modellek az elmúlt évtizedekben mért melegedés egyértelmű folytatódását vetítik előre a XXI. században a Kárpát-medence térségére. A legtöbb modell egyetért abban, hogy a 2021–2050 időszakban az éves csapadékösszeg nem változik jelentősen, ugyanakkor a nyári csapadékátlag 5-10%-ot meghaladó mértékű csökkenését valószínűsíthetjük. Az egymást követő száraz nyári napok száma nő, a jelenleginél hosszabb száraz nyári periódusok várhatók. A száraz időszakokkal ellentétben a nagy (20 mm-t elérő) csapadékú napok száma nyár kivételével minden évszakban várhatóan nőni fog. Magyarország területén a klímaváltozás miatt nőnek a szélsőséges időjárási jelenségek (pl. özönvízszerű esőzések, orkánerejű viharok, hóviharak, hóhullámok), gyakoribbak lehetnek a szélsőséges vízállások, nő az erdőtűzveszély, nő az aszályos időszakok hossza, csökken a biológiai sokféleség. A szélsőséges időjárási események Magyarország területén gyakoribbakká és nagyobb hatásúakká váltak, emellett az is jellemzőbb lett, hogy az eddig megszokott időszakoktól és térségektől eltérő időben, illetve helyeken is jelentkeznek. Az elmúlt évszázad csapadékeloszlását a területi különbségek és az időbeni szélsőségek is jellemezték. Magyarország területének jelentős része a víz és a vízhiány kettős szorításában él. Valamilyen mértékben átlagosan minden második év aszályos. Az egyes években aszályal érintett terület nagysága tág határok között változik: a legnagyobb aszályok esetében az ország területének 80-90%-át is elérheti.

Az árvizek által veszélyeztetett terület az ország területének 23%-a, amely az ország területéhez viszonyítva arányában a legnagyobbak között van Európában. Ezek döntően nagyobb folyóink mentén, valamint az Északi-középhegység, a Nyugat-Magyarország peremhegyvidék, illetve a Dunántúli-dombság területén helyezkednek el. A jelentősebb árhullámok tartóssága folyóink hazai, felső szakaszain 5-10 nap, a kis esésű középső és alsó szakaszokon 50-120 nap is lehet. Ilyen tartósságú árvíz más európai folyókra nem jellemző. Folyóink felső szakaszai heves vízjárásúak: gyors hóolvadás vagy egy-egy nagyobb csapadék után az árvíz 1-2 napon belül megjelenik, rövid idő alatt több méteres áradást okozva. Különösen veszélyesek e tekintetben a Felső-Tisza és mellékfolyói, valamint a Körösök, ahol a csapadékot követő 24-36 órában belül határainknál 8-10 m-t is emelkedhet a vízszint.

A 2014-2020-as európai uniós ciklus keretében megvalósuló projektek gyakorlatilag kizárólag FIDIC Sárga Könyv szerint kerülnek megvalósításra. A Megrendelő személyében szemléletváltás következett be, az Országos Vízügyi Főigazgatóság a területileg illetékes Vízügyi Igazgatóságokkal konzorciumban valósítja meg a beruházásokat.

A Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program keretében 420 milliárd Ft forrást szerzett a vízügyi ágazat. Olyan nagy volumenű fejlesztések valósulnak meg a ciklusban, mint a Tisza-Túr tározó, Tisza Hullámtér fejlesztése, Ős-Dráva Program, CIVAQUA-Tóció projekt.

A 2021-2027-es európai uniós költségvetési időszak beruházásai

Az előző két ciklusban a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése program számos eleme megvalósult a Tisza mentén, árvízcsúcs csökkentő tározók, védvonalfejlesztések, hullámtér- és kanyarulatrendezések, partbiztosítások és a levezető képesség javítását célzó beavatkozások. Elinultak többcélú, területileg összefüggő, ágazatokon átívelő programok. Kidolgozásra kerültek a beavatkozási irányokat meghatározó stratégiák (Vízgyűjtő Gazdálkodási Terv (VGT), Árvízi Kockázati Térképezés és Stratégiai Kockázatkezelési Terv (ÁKK), Kvassay Jenő Terv (KJT), Nagyvízi Mederkezelési Tervek (NMT), amelyek figyelembe veszik az árvízi jelenségeket, szélsőséges időjárási helyzeteket, a hullámterek hidraulikai jellemzőit, távlati öntözési vízigényeket. Fentiek kimondják, hogy nemcsak a jelenlegi, hanem a jövőben előrelátható víztöbbletből és vízhiányból eredő kockázatot is ismerni, kezelni kell, a klímaváltozás és a jövőbeli területhasználati tervezés hatásaira is figyelmet kell fordítani, a vizek többletből és hiányából eredő kockázatok kezelésével, annak teljes ciklusában kell foglalkozni, az „árvizekkel szembeni küzdelem” helyett vissza kell térni az „együtt élni az árvízzel” koncepcióra.

Vízfolyásaink, árterületeik és a potenciális vizes élőhelyek (pl. holtágak) ökológiai fejlesztésével új lehetőségek biztosíthatóak a vidékfejlesztésben, mérsékelhető az aszálynak való kitettség. Az ökoszisztéma szolgáltatásokba, tájgazdálkodásba történő beruházások komoly gazdasági potenciált teremthetnek. A dombvidéki és síkvidéki tározáshoz nem, vagy nem megfelelő mértékben adottak a feltételek, dombvidéken mélyebb vízterekkel, síkvidéken vízpótló rendszerek kiterjesztésével, csatornarendszerek vízmegtartó képességének növelésével, belvíztározókkal, holtágak revitalizációjával oldható meg a vízvisszatartás. Az árvízvédelmi töltések biztonságának kialakítása továbbra is szükséges, de nem cél magassági növelésük. Erősödik a vízgyűjtőn való vízmegtartás és a „*teret a folyónak*” elv.

Az elkövetkező években egyrészt térségi beruházásokra számítunk, különösen az agráriummal (pl. öntözés) és a természetvédelemmel (pl. vizes élőhelyek, ökoszisztéma szolgáltatások) összehangoltan, de törekedni kell más többletfunkciók kiaknázására is (pl. rekreációs potenciál, zöld infrastruktúra). Másrészt, a településeket közvetlenül érintő beruházások várhatóak.

A költségvetési ciklusban 245 milliárd forint forrás biztosítása várható. Megvalósul többek között Esztergom árvízvédelmének fejlesztése, folytatódik a CIVAQUA program, megvalósítjuk az Insula-Magna beruházást és a Nyírség vízgazdálkodásának fejlesztését.

Irodalomjegyzék

www.palyazat.gov.hu